

The Effectiveness of Criminal Policy in Response to Crimes Threatening Public Health Existing Facts; Future Requirements

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Aurhors

Rahim Kenarkouhi ¹
Amir Paknahad ^{2*}
Amir Iravanian ³

How to cite this article

Rahim Kenarkouhi, Amir Paknahad, Amir Iravanian, The Effectiveness of Criminal Policy in Response to Crimes Threatening Public Health Existing Facts; Future Requirements, Journal of Quran and Medicine. 2022;7(1):62-69.

1. PhD student, Department of Criminal Law and Criminology, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran (Corresponding Author).
3. Assistant Professor, Department of Law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

* Correspondence:

Address:
Phone: Email: am.paknahad@gmail.com

Article History

Received: 2021/06/15
Accepted: 2021/09/14

ABSTRACT

The political system of the Islamic Republic of Iran, based on the two basic principles of Islam and the Republic, has a special attitude towards ensuring the public health of society. This is so important that in upstream documents such as Article 29 of the Constitution and the 20-year vision document and laws five throughout the country's development, attention to public health has always had a special place. Paying attention to public health and combating actions that harm it requires that appropriate structural and institutional structures be established for it, that laws clearly and delicately draw the boundaries of prohibited behaviors that threaten public health, and that combating organizations. With such behaviors, the exact boundaries of the activity should be defined and recognized, and finally, a correct and universal judicial organization should be established to judge and determine the punishment. This study seeks to first examine whether there is a precise boundary for crimes threatening public health. Is there a separation of criminal behavior from deviations in this area? Secondly, where is the competent authority to explain and define anti-social behaviors? Third, what are the legal responses to these behaviors? And finally, what is the executive and leadership institution to this reaction?

Keywords: criminal policy, public health threatening behaviors, structural elements

کارایی سیاست جنایی واکنشی در قبال جرائم تهدید

کننده بهداشت عمومی واقعیت های موجود؛ الزامات

آینده

رحیم کنارکوهی^۱

دانشجوی دکتری، گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

امیر پاکناهاد^۲*

استادیار، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران (نویسنده مسئول).

امیر ایروانیان^۳

استادیار، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

چکیده

نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران بر پایه دو اصل اساسی اسلامیت و جمهوریت نگرش ویژه‌ای به تأمین سلامتی عمومی جامعه دارد این اهمیت تا به آن حد است که در اسناد بالادستی از جمله در اصل ۲۹ قانون اساسی و سند چشم انداز بیست ساله و نیز در قوانین پنج ساله توسعه کشور همیشه توجه به سلامتی عمومی جایگاه ویژه‌ای داشته است. توجه به بهداشت عمومی و مبارزه با اقداماتی که به آن لطمه وارد می‌آورند ایجاب می‌نماید تشکیلات ساختاری و نهادی مناسبی برای آن ایجاد شده باشد، قوانین به نحو صریح و روشنی مرز های ممنوعه رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی را ترسیم نمایند، سازمانهای مبارزه کننده با چنین رفتارهایی با تعیین دقیق حد و مرز فعالیت تعریف و بازشناسی شوند و در نهایت سازمان قضای صحیح و عالی برای قضاوت و تعیین مجازات ایجاد شده باشد این پژوهش به دنبال آن است که اولاً بررسی نماید آیا در جرایم تهدید کننده بهداشت عمومی مرز دقیقی برای تفکیک رفتارهای مجرمانه از انحرافات در این حوزه وجود دارد؟ ثانیاً بررسی نماید مرجع صالح برای تبیین و تعریف رفتارهای ضد اجتماعی کجاست؟ ثالثاً واکنشهای قانونی به این رفتارها چیست؟ و در نهایت نهاد مجری و رهبری به این واکنش چه نهادی است؟

واژه های کلیدی: سیاست جنایی، رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی، عناصر ساختاری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۳

* نویسنده مسئول: am.paknahad@gmail.com

مقدمه

بدون اینکه با کلیه اندیشه‌های طرفداران مکتب اومانسیم همراه باشیم این نکته را از این مکتب قبول داریم که انسان به مثابه موجودی که در آخرین مرحله حیات قرار دارد حق دارد که در یک محیط سالم رشد کند این محیط باید در برابر آلودگی ها، آفات و آسیب‌ها حفظ گردد(۱). لاجرم هر اقدامی که باعث آسیب به انسان و محیط او میشود باید با واکنش مناسب روبه‌رو گردد. تحولات قانونگذاری قبل و بعد از انقلاب اسلامی نیز مبین آن است که مقنن مقارن با افزایش توان علمی در شناخت مضرات برخی از رفتارها بر سلامت عمومی، شیوع رفتاری خاص، نتایج مترتب بر رفتار برای تهدید بهداشت عمومی، شکل‌گیری رفتاری جدید در عرصه جامعه و مانند اینها دست به قانونگذاری های تازه‌ای برای مقابله با آن زده است به نحوی که قوانین مرتبط با این حوزه تغییرات زیادی داشته اند بررسی سیرتقنینی مبین آن است که اولاً مقنن در این گونه قوانین نگاهی موضوعی به پدیده ای خاص داشته است به عنوان مثال توجه مقنن در قانون حفاظت از دریاها و رودخانه های مرزی در اثر آلودگی به مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴ مبارزه با نوع خاصی از رفتار تهدید کننده بهداشت عمومی یعنی رفتاری که از طریق آلودگی آب ایجاد می‌شود بوده است در قانون شهرداریها رفتار تهدید کننده از طریق آلوده نمودن خاک محقق می‌گردد در قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی رفتار تهدید کننده بهداشت عمومی از طریق تولید و عرضه چنین موادی مد نظر مقنن قرار داشته است ثانیاً نهاد متولی پیگیری و مبارزه با این رفتار نیز متفاوت بوده است به عنوان نمونه در برخی قوانین سازمان حفاظت محیط زیست مسئول امر مبارزه با چنین رفتارهایی بوده است در بعضی دیگر از مقررات شهرداری متولی این امر دانسته شده؛ برخی از مقررات ناظر بر تکلیف سازمان دامپزشکی در این حوزه است ثالثاً مقنن هویت مستقلی به رفتار تهدید کننده بهداشت عمومی نبخشیده است حتی در قوانین اخیر التصویب نیز مقنن ضابطه دقیقی برای تفکیک بین جرایم زیست محیطی و جرم تهدید علیه بهداشت عمومی وضع ننموده و همین امر باعث خلط موضوع در برخی آرای قضایی و نیز تداخل در مسئولیت های نهادهای مجری مبارزه گردیده است.

با این حال فقدان یک ماده عام برای شناسایی انواع مختلف رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی در حقوق کیفری ما مشهود بود بر اساس تشخیص وجود همین خلأ قانونی نهایتاً مقنن در سال ۱۳۷۵ ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات را تصویب نمود تا به نحوی تمامی رفتار های تهدید کننده بهداشت عمومی را در محدوده حقوق کیفری قرار دهد با این حال در صفحات آتی خواهیم دید این هدف مقنن الزاماً محقق نگردیده است ناهمگونی مقررات موجود در انواع مختلف رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی، دشواری احراز رابطه علیت، نحوه دخالت نهادهای مختلف در امر مبارزه و نوع مجازات مناسب بر این رفتارهای مجرمانه از مشکلات دیگری است که در این حوزه مطرح می‌شود با این حال ما در این پژوهش به دنبال آن هستیم که عناصر مبنایی برای تمییز پدیده

ادارات بهداشت بر عدم انعکاس موضوع به عنوان یک جرم به مرجع قضایی خواهد شد با این حال از نظر تشخیص میزان ضرر و به نحوی که بتوان از آن قاعده ایجاد کرد تا مرتکبین رفتارهای مجرمانه تهدید کننده بهداشت عمومی از تخلفات در این حوزه تفکیک گردند، سیاست جنایی فاقد ضابطه مندی معقولی است علی‌رغم اطلاق ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات در شناسایی هر رفتاری که تهدیدکننده بهداشت عمومی باشد به عنوان جرم؛ قوانین دیگر چنین رفتارهایی را تخلف محسوب نموده اند بدون اینکه بتوان مرز روشنی بین آنان ترسیم نمود به عنوان نمونه در ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات انداختن زباله در خیابان به عنوان مصداق رفتار تهدید کننده بهداشت عمومی دانسته شده است در حالی که در قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی رفتارهای به مراتب خطرناک‌تر، تخلف بهداشتی محسوب شده اند.

مزید بر موارد فوق اساساً حقوق ایران وقوع برخی رفتارها که ضرر آن بر سلامتی عمومی قطعی است را وارد حوزه جرم یا انحراف ننموده است به عنوان مثال مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که وجود علف کش‌ها در بدن انسان همراه با عواملی نظیر سن، جنس و سلامتی کامل و طرز تغذیه فرد در مقدار سمیت این مواد تاثیر گذار خواهد بود (۲). با این حال مقنن استفاده از آنها را به منظور حمایت از تولید بیشتر منع ننموده و چنین سمومی با مجوز رسمی در فروشگاههای کشور به فروش می‌رسند بدون اینکه بر تاثیرگذاری محصول غذایی که در ارتباط با این سموم قرار گرفته اند بر برخی مصرف‌کنندگان از جمله افراد مسن، کودکان و اشخاص چاق استثنائاتی درج شده باشد هم چنین استفاده از مواد کلردار در گند زدایی فاضلاب‌های شهری یکی از عوامل مهم در افزوده شدن مواد کالیثورژن به سیستم رودخانه‌ای است این مواد خود باعث ایجاد بیماری و تهدید کننده سلامتی عمومی خواهند بود.

همین تشتت را می‌توان در سیاست جنایی قضایی نیز ملاحظه نمود به عنوان نمونه برخی مراجع قضایی فروش مرغ زنده را اقدامی تهدید کننده بهداشت عمومی دانسته و در انطباق با ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات برای مرتکب مجازات تعیین نموده اند در حالی که برخی دیگر فروش دام ذبح شده بدون لیبل را صرفاً تخلف قلمداد و آن را منطبق بر ماده مذکور را ندانسته اند به عنوان ارائه یک معیار باید پذیرفت که در برخورد با رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی نهادهای جامعوی اصالت خواهند داشت بنابراین چنین رفتارهایی باید به نحوی تفسیر شوند که مصداقی از تخلف قرار گیرند چنین تفکیکی ایجاب می‌نماید که نقش ضرر واقعی در این تفکیک پررنگ تر شود ضرر های نزدیک با میزان گستردگی و تاثیرگذاری بالا بر افراد جامعه مصداقی از جرم موضوع ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات باشند و در عین حال ضرر کمتر در نتیجه رفتار و دور بودن آن از رفتار باعث شناسایی رفتار به عنوان یک تخلف باشد (۳).

ضرر احتمالی و ممکن الوقوع

تفکیک بین جرم و انحراف در حوزه بهداشت عمومی از طریق شناسایی رفتارهایی که "احتمالاً" می‌توانند بر سلامتی عمومی اثر

مجرمانه و انحراف اجتماعی را تشریح و سپس با بررسی نهادهای رهبری و قضاوتی بیان نماییم که وضعیت فعلی حقوق ایران در این زمینه چگونه بوده و چه خلأهای قانونی در این حوزه وجود دارد.

عناصر مبنایی برای تمیز پدیده مجرمانه و انحراف اجتماعی در این بخش باید بررسی نماییم که رفتار اعضای جامعه با توجه به چه مبنایی و موازینی وصف مجاز و یا غیر مجاز گرفته و بر چه مبنایی خطوط این مرزبندی ترسیم می‌شوند به عبارت دیگر رفتارهای افراد جامعه در حوزه مرتبط با بهداشت عمومی در چه اموری مباح، در چه اموری جرم و چه زمانی تخلف محسوب می‌شوند و آیا اساساً مقنن ضابطه خاصی برای این مرزبندی ترسیم نموده است؟

اصل ضرر به عنوان مبنایی برای تفکیک

بی شک رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی از آن رو ممنوع شده اند که بر سلامتی عمومی اثر گذارند چنانچه رفتارهای این اثر تهدید کنندگی بر بهداشت عمومی نداشته باشد قطعاً رفتار مباح و غیر ممنوعی است با این حال در این زمینه مشکلاتی وجود دارد: گاهی ضرر واقعی و یا قطعی است گاهی ضرر احتمالی است گاهی ضرر قطعی ولیکن محل ظهور آن نسل های آینده است و گاهی چنین ضرری محتمل الوقوع است میزان ضرر نیز می‌تواند عامل تاثیرگذاری در نظر مقنن در برخورد با رفتار باشد ضرر می‌تواند بر افراد بیشتری از جامعه اثرگذار باشد رفتار می‌تواند ضرر بیشتری را بر افراد مورد حمایت از قبیل کودکان و زنان و افراد سالمند ایجاد نماید واکنش مقنن بر هر یک از این حالت ها مرز بین جرم و انحراف را روشن می‌نماید.

ضرر حتمی و واقعی

رفتار های تهدید کننده بهداشت عمومی ممکن است به نحو حتمی و واقعی باعث ورود ضرر بر سلامتی عمومی گردند به عنوان مثال آلوده نمودن آب آشامیدنی مردم رفتاری تهدیدکننده محسوب می‌شود که در این حال ورود ضرر به سلامتی عمومی در نتیجه آن روشن است سیاست جنایی ما در این زمینه بدون ابهام است این رفتار قطعاً جرم و مستوجب مجازات خواهد بود. درشمول ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات بر چنین رفتاری جای هیچ گونه شک و شبهه ای وجود ندارد. چرا که مقنن به نحو مطلق و عام هر اقدامی که تهدید کننده بهداشت عمومی تلقی شود از قبیل آلوده کردن آب آشامیدنی را مشمول حکم مندرج در ماده ۶۸۸ قانون مذکور دانسته است اما در صورتی که علیرغم واقعی بودن ضرر و قطعیت آن، میزان ضرر اندک باشد می‌توان آن را از شمول ماده خارج دانست و آن را یک تخلف بهداشتی فرض نمود به عنوان مثال عدم رعایت نکات بهداشتی در یک رستوران می‌تواند باعث مسمومیت مصرف‌کنندگان آن شود اما هیچ گاه چنین رفتاری به عنوان یک رفتار تهدید کننده بهداشت عمومی به مراجع قضایی منعکس نخواهد شد در این موارد علیرغم واقعی بودن ضرر و تاثیرگذاری آن بر بهداشت عمومی میزان ضرر باعث تصمیم

اصالت قانون

کارکرد اجتماعی قانون کیفری این است که برخی انواع رفتار را تعیین و تعریف میکند که تمامی اشخاص موضوع قانون، صرف نظر از میل و خواست خود باید انجام دهند یا از آنها پرهیز کنند (۵). تعیین اینگونه رفتارهای ممنوع می تواند با استفاده از واژگان عام و قابل انعطاف باشد، یا به وسیله استفاده حداقلی از این نوع عبارات. به عنوان نمونه آیین نامه اجرایی ماده ۱۳ قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی از روش حداقلی استفاده از واژگان عام استفاده نموده است این آیین نامه بهداشت محیط را به نحو دقیق تعریف نموده است؛ مقصود خود از آلودگی آب آشامیدنی را روشن نموده و تفاوت مواد غذایی سالم و فاسد و سایر عبارات فنی و تخصصی مورد لزوم را روشن نموده به نحوی که مخاطبین آن به درستی وظایف و تکالیف خود را بدانند و در صورت نقض آنها مراجع مربوطه بتوانند تنبیهات مقرر را اعمال نمایند با این حال در برخی موارد استفاده از عبارات عام و قابل انعطاف دسترسی به این هدف را مشکل نموده است.

ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات از واژه هایی استفاده نموده که درک مقصود مقنن را دشوار می نماید در این ماده هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی محسوب شود را ممنوع دانسته است بدون اینکه روشن نماید منظور از بهداشت عمومی چیست همین اقدام باعث شده برخی از نویسندگان در تعریف بهداشت عمومی دچار اشتباه شده آن را مترادف با بهداشت محیط بدانند (۶) در حالی که این دو واژه از نظر متخصصین بهداشت عباراتی کاملاً متفاوت هستند علاوه بر این بهداشت عمومی جنبه های متعددی را در بر می گیرد بهداشت عمومی روانی یکی از این مصادیق است اما به سختی بتوان آرایه را از مراجع قضایی ملاحظه نمود که انجام رفتارهای مخالف این نوع بهداشت را مشمول ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات دانسته باشند. استفاده از عبارات قابل انعطاف جهت ساده کردن عناوین مجرمانه با هدف انطباق آنها با اشکال مدرن بزهکاری و همزمان دربرگرفتن تمام رفتارهایی که باید مجرمانه تلقی شوند امری مطلوب است (۴) ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات با ذکر تمثیل هایی دسترسی به این امر مطلوب را ناممکن ساخته است استفاده از تمثیل در متن ماده مراجع قضایی را به این سو رهنمون نموده که منظور مقنن حمایت کیفری از صرفاً برخی جنبه های بهداشت عمومی بوده است (۷). بنابراین لازم است مقنن به عبارت مندرج در صدر ماده اکتفا نموده و جرم را به روشی انعطاف ناپذیر جرم انگاری نماید و یا اینکه با حذف تمثیل های مذکور در ماده، خود بهداشت عمومی را تعریف نماید تا برای مخاطبان آن امکان تشخیص رفتارهای ممنوع وجود داشته باشد.

استفاده از نظرات کارشناسی

تبصره ۱ ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات تشخیص تهدید آمیز بودن اقدام بر بهداشت عمومی را بر عهده وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی قرار داده است در نتیجه علیرغم اینکه جرم عمومی است و هر شخصی میتواند وقوع آن را به مرجع قضایی جهت تعقیب اعلام نماید، با این حال و در هر حال مرجع قضایی می بایست نظریه

منفی گذارند نیز میسر است به عنوان نمونه در خصوص تأثیر منفی محصولات تراریخته بر سلامتی عمومی نظریه علمی واحدی وجود ندارد برخی از محققان چنین محصولاتی را برای سلامتی نسل بشر مضر دانسته اند و برخی مدعی بیخطری اینگونه محصولات هستند. با این حال مقنن در قانون ایمنی زیستی جمهوری اسلامی ایران ضمن پذیرش اصل این اقدام، مسئولیت حفاظت از سلامت انسان و بررسی و ارزیابی مخاطرات احتمالی موجودات زنده تغییر شکل یافته ای که به مصرف غذای انسان می رسد و اتخاذ تدابیر لازم در این زمینه را بر عهده وزارت بهداشت قرار داده است در واقع مقنن در مورد این قبیل محصولات که قطعیت و یقین علمی در خصوص مضر بودن آن بر سلامتی وجود ندارد هیچ گونه تدبیر کیفری پیش بینی نموده است در واقع اگر دیگر ما این ضرر احتمالی را به منزله "اشکال خفیفتر" در روابط اجتماعی بدانیم (۴). چنین نگرشی ایجاب می نماید که جوامع مدنی در یک خودکنترلی درون گروهی هنجارهایی را وضع نمایند که مصرف این قبیل محصولات کاهش یابد. به عنوان مثال میزان مراجعه مردم به یک رستوران که از محصولات تراریخته استفاده می نماید؛ در صورت علم به این موضوع، کمتر خواهد شد بدون اینکه الزاماً تأثیر زیانبار این محصولات بر سلامتی عمومی اثبات شده باشد.

مصالح سیاسی نیز ایجاب می نماید که در یک نظام دموکراتیک دولت خود را کمتر درگیر با مردم نماید و این وظیفه را به نهادهای مدنی که برخاسته از متن جامعه است واگذار کند. دخالت نهادهای جامعه در این زمینه در بخش کشف جرم و پیگیری فرایند قضایی آن نیز میتواند موثر باشد به عنوان نمونه در حالیکه هیچ نهاد رسمی اقدامی در زمینه مبارزه با ارسال امواج رادیویی برای مختل نمودن برخی شبکه های ماهواره های معاند صورت نداده است اشخاص فعال در بعضی نهادهای مدنی همچون جامعه وکلای دادگستری در این زمینه اقدامات مناسبی به عمل آورده اند. استفاده از ابزارهای ارتباطی روز همچون فضای مجازی نقش مهمی در کنترل رفتارهایی دارد که اثرگذاری منفی آن بر بهداشت عمومی با قطعیت و یقین علمی اثبات نگردیده است ضرورت کنترل هر رفتاری که بر بهداشت عمومی اثر منفی خواهد گذاشت مستلزم دخالت نهادهای جامعه در این امر است وسعت این رفتارها و عدم جرمیت علمی در مورد اثرگذاری آن و نتیجتاً لزوم انجام تحقیقات علمی وسیعتر در مورد این نتایج ما را به این امر رهنمون می نماید که ضرر احتمالی را هم وارد دایره تفسیر خود نموده و واکنش به آن را به نهادهای مدنی محول نماییم

شناسایی مرجع صالح تعیین و تفسیر مبانی

دومین سوالی که در شناسایی و معرفی بنیانهای سیاست جنایی موثر خواهد بود آن است که حدود قلمرو رفتار غیر مجاز در اختیار کدام نهاد است و چه مرجعی مبانی و معیار های رفتار مجاز و غیر مجاز را برای افراد هدف تعیین و تشریح خواهد نمود؟ برای پاسخ به این پرسش باید به دو موضوع مجزا توجه نمود موضوع اول بحث اصالت قانون است دوم نظرات کارشناسی و استنباط های مراجع جامعه از نقض هنجارهای متعلق به خود است

موضوع مهم دیگری که در بررسی سیاست جنایی باید در نظر گرفت توجه به نوع واکنشی است که در برابر ارتکاب رفتار غیر مجاز باید صورت پذیرد

این واکنش باید با چه کیفیتی و به منظور دستیابی به کدامین هدف انجام شود تبیین این واکنش می بایست با توجه به عوامل متعددی از قبیل وضعیت بزه کار، موقعیت بزه دیده، عمدی یا غیر عمدی بودن عمل و نظایر آن وضع شود اما در یک تقسیم بندی کلی واکنش به رفتار های تهدید کننده بهداشت عمومی می تواند شامل تدابیر کیفری و یا اقدامات بازپرورانه باشد.

واکنش های کیفری

عمده مجازات پذیرفته شده برای جرائم تهدید کننده بهداشت عمومی در قوانین مختلف ما حبس و جزای نقدی است ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات به عنوان ماده عام بزه مذکور مجازات حبس تا یکسال را تعیین نموده است در قوانین دیگر از جمله قانون مدیریت پسماند، قانون ایمنی زیستی و برخی مواد مربوط به قانون مواد خوردنی آشامیدنی آرایشی و بهداشتی و قانون هوای پاک نیز به تناسب مجازات حبس و جزای نقدی در نظر گرفته شده است.

بررسی مقررات مذکور مبین این است که مقنن برای تبدیل مجازات از جزای نقدی به حبس عمدتاً بر دو معیار "شخصیت بزهکار" و "گستره نتایج" تکیه داشته است در خصوص اشخاص تخصصی شاغل در امور پزشکی و بیمارستانی، مجازات اصلی جزای نقدی است به عنوان مثال مجازات تخلف از شیوه های قانونی نگهداری و حمل و نقل پسماندهای پزشکی که در نوع خود میتواند به شدت برای بهداشت عمومی آسیب زا باشد در هر حال ولو در صورت تکرار جزای نقدی است؛ ماده ۱۳ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی ضمانت اجرای تخلف از مقررات بهداشتی را جزای نقدی تعیین نموده است با این حال در همه این موارد، متغیر کیفری جایگزینی برای ادارات بهداشت محفوظ است؛ آنان میتوانند موضوع را تهدید علیه بهداشت عمومی دانسته و آن را تحت ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات به مرجع قضایی گزارش نمایند.

ماده ۲ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی از معیار منطقی تری پیروی نموده است ارتکاب اعمال تهدید کننده بهداشت عمومی در صورتی که منتج به ایجاد نتایج واقعی بر روی افراد جامعه شود دارای مجازات بیشتری خواهد بود این قانون همچنین حاوی دو نکته مهم است اول اینکه از بزه دیدگان خاص حمایت بیشتری به عمل آورده است بند ۵ ماده یک قانون، به کار بردن رنگ ها و اسانس ها و سایر مواد اضافی غیرمجاز در مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی و یا لوازم بازی کودکان را به منظور حمایت از بزه دیدگان کودک با واکنش کیفری متناسب روبرو نموده است.

نکته دوم اینکه در ماده ۶ قانون، بی احتیاطی و بی مبالاتی یا عدم مهارت تهیه کننده یا سازنده را در صورتی که منتهی به ایجاد نتایج واقعی علیه اشخاص گردد جرم انگاری نموده و مجازات حبس برای آن در نظر گرفته است حفظ سلامتی مردم و لزوم پرهیز از آسیب رساندن به آن ولو به نحو غیر عمد توجیه کننده پذیرش چنین منطقی از ناحیه مقنن است امری که متأسفانه در قانون مجازات اسلامی

کارشناسی وزارت بهداشت را جلب تا مشخص شود آیا رفتار مورد نظر اقدامی تهدید کننده بهداشت عمومی است یا خیر هر چند در متن قانون مشخص نشده که آیا این نظریه و تشخیص امری (قطعیت یافته و خطاناپذیر) است یا خیر؛ با این وجود چنانچه تشخیص را امری کارشناسی بدانیم دادگاه حق دارد که به نحو مطلق از این تشخیص پیروی ننماید اما شیوه مخالفت با این تشخیص روشن نیست آیا دادگاه می تواند به تشخیص خود نظریه را رد نماید به عنوان مثال در یکی از پرونده های قضایی اداره بهداشت کشتار مرغ زنده در خیابان و عرضه آن به مردم را اقدامی تهدید کننده بهداشت عمومی دانسته است با این حال مرجع قضایی با اعلام اینکه (مرغ دام محسوب نمی شود بلکه از جمله طیور بوده) حکم برائت متهم را صادر نموده است.

پرونده های محدودی وجود دارد که در آن مرجع قضایی علیرغم تشخیص اولیه اداره بهداشت در تهدید آمیز بودن اقدام برای سلامت عمومی، نظرات کارشناسان خارج از این سازمان را جهت ایجاد اذعان وجدانی اخذ نموده باشد در واقع مصادیق این جرم به امور محدود و ساده ای همچون فروش مرغ زنده و مانند آن محدود گردیده است اما در مورد امور مهمتر همچون آلودگی های هوا که بیشتر نقاط کشور با آن دست به گریبان بوده اند و یا آلودگی ناشی از ریزگردها اقدام موثری به عمل نیامده است.

استفاده از تشخیص وزارت بهداشت به عنوان یک نظریه کارشناسی خود مشکلات جدیدی را ایجاد نموده است: اولین مشکل عدم وجود رویه یکسان در بین مناطق مختلف این ادارات در کشور است ممکن است اقدامی در نقطه ای از کشور بر اساس تشخیص کارشناسان اداره مربوطه تهدید علیه بهداشت عمومی دانسته شود در حالی که مشابه آن در ناحیه دیگر فاقد چنین حساسیتی باشد.

مخالفت این روش با جنبه های حقوق بشری نیز واضح است افراد بدون اینکه بدانند که چه رفتاری از آنها ممکن است تهدید کننده بهداشت عمومی تلقی شود در معرض مجازات قرار گیرند به نظر میرسد استفاده از آیین نامه ای نمودن اقدامات تهدید کننده بهداشت عمومی و سپس انتشار آن برای اطلاع عموم از مفاد آن راهی مفید برای حل این معضل باشد آیین نامه هم به راحتی قابل تغییر است و انتشار آن موجب می شود مخاطبان به وظایف خود آگاهی یافته و در صورت مخالفت مورد مجازات قرار گیرند. استفاده از سیستم هشدار قبلی نیز می تواند موثر باشد در صورتی که ماموران بهداشت اقدامی را تهدید کننده بهداشت بدانند بدواً برای متوقف نمودن آن اخطار لازم را صادر و در صورت عدم توقف و اعاده وضع به حالت سابق، موضوع را تحت ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات به مرجع قضایی منعکس نمایند.

در خصوص تخلفات سبک تهدید کننده بهداشت عمومی که مراجع صنفی و جامعه مجاز به دخالت هستند استفاده از نظرات کارشناسی این مراجع برای اشخاص جامعه هدف امری مطلوب است استفاده از اهرم های تذکر، پلمپ و در نهایت ارجاع به مرجع قضایی جهت تعقیب، راهی مناسب برای کنترل رفتارهای سبک تهدید کننده بهداشت عمومی است.

شناخت واکنش

مثال عدم رعایت برخی مسائل بهداشتی در یک رستوران ممکن است به نحو مستقیم بر سلامتی اثر نداشته باشد یا اثر آن ناچیز باشد در اینجا نیازی به دخالت دولت و اعمال مجازات نیست لذا در واکنش به این قبیل رفتارها باید به دو نکته توجه نمود: اول اینکه این واکنش از سوی نهادهای جامعه‌ی مربوطه صورت گیرد به عنوان نمونه اتحادیه‌ها و اصناف خود در این موارد ایفای نقش نمایند دوم اینکه نقش آنها یک نقش بازپرورانه باشد بدیهی است در حالی که این واکنشها کارکرد مناسب را نداشته باشند جایگزین کیفری جهت ورود به نظام سزاگرا محفوظ است.

این واقعیتی است که بسیاری از فعالین اقتصادی به وسیله همین تدابیر اقدام به رفع نواقص کاری خود می نمایند زیرا آنان تمایل ندارند با ورود در یک چرخه کیفری کند و طولانی خود را به عنوان یک فروشنده "مشکل دار" به جامعه معرفی نمایند امری که میتواند بر فعالیتهای اقتصادی بعدی آنان نیز اثرگذار باشد.

تدابیر بازپرورانه در صورتی که توسط نهادهای جامعه‌ی صورت گیرد محدودیت های وارد بر چنین برنامه هایی را نیز خنثی می نماید این تدابیر میتواند با دخالت دادن بزه دیدگان احتمالی در انتخاب نوع تدابیر اتخاذی باعث ترمیم شدن واکنشها نیز گردند؛ از سوی دیگر اتحادیه‌ها و اصناف توانایی آن را دارند که از روشهای فنی و موثرتری در اجرای برنامه های اصلاحی و بازپرورانه استفاده نمایند(۹)

در مقررات مختلف طیف وسیعی از اقدامات بازپرورانه را میتوان ملاحظه نمود از تذکر، تهدید به ارجاع امر به سیستم عدالت کیفری رسمی و پلمپ محل کار تا اخذ تعهد جهت رفع نواقص و مانند آن برنامه هایی است که مقنن در واکنش به نقض مقررات بهداشتی در نظر گرفته است.

شناخت نهاد مجری

آخرین پرسشی که در بررسی سیاست جنایی ایران در قبال جرائم تهدید کننده بهداشت عمومی مطرح می گردد آن است که چه شخص یا نهادی واکنشها در مقابل چنین رفتارهایی را رهبری و هدایت کرده و به مورد اجرا خواهد گذاشت؟ برای پاسخ به این پرسش باید بین مراجع دولتی و مراجع جامعه‌ی تفاوت قائل گردید.

مراجع دولتی

بند الف ماده ۷۲ قانون برنامه پنجساله ششم توسعه کشور تولید نظام سلامت را به نحو متمرکز در اختیار وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی قرار داده است در برخی دیگر از مواد این قانون همانند تبصره ۲ ماده ۷۲ علیرغم دخالت دادن برخی مراجع رسمی دیگر، راهبری و تعیین سیاست های مرتبط با سلامت عمومی در اختیار همین وزارت است لذا بدون هیچ گونه تردیدی میتوان گفت که مقنن به نحو صحیح ترسیم سیاستهای بهداشتی را بر عهده وزارت متخصص در این امر یعنی وزارت بهداشت گذارده است هم راستا با همین هدف وزارت بهداشت در زمینه صدور مجوز برای محصولات تراریخته (موضوع قانون ایمنی زیستی)، تعیین اقداماتی که تهدید

بدان توجه نگردیده است چرا که در ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات جرم عمدی است و با خطای جزایی محقق نمی گردد به نظر می رسد تغییر در سیاست جنایی از این حیث ضروری است ابتدای سیاست جنایی در بحث واکنش به جرم باید بر معیارهای متنوع تری قرار گیرد به نحوی که بزهکاران خاص در معرض واکنش بیشتری قرار داشته باشند، در صورت ایجاد مخاطره واقعی برای تعداد بیشتری از بزه دیدگان مجازات تشدید گردد و قربانیان خاص مورد حمایت کیفری قرار گیرند؛ به منظور پاسخگو نمودن اشخاص و جلوگیری از بی احتیاطی یا بی مبالاتی آنان رفتار با خطای جزایی نیز در صورتی که منتهی به ایجاد نتایج واقعی شود جرم تلقی گردد.

واکنش کیفری به جرائم تهدید کننده بهداشت عمومی که از ناحیه اشخاص حقوقی صورت میگیرد نیز واکنش موثری نیست؛ با توجه به اینکه عمده مباحث اساسی در این حوزه از جمله بحث آلودگی هوا، وقوع ریزگردها، ارسال پارازیت و امثال آن ناشی از فعالیتهای چنین نهادهایی است استثنائات مندرج در تبصره ماده ۲۰ و نیز ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی ۹۲ راه مجازات اساسی برای این قبیل نهادها را ولو در صورت شدید بودن نتایج جرم ارتكابی و زیانبار بودن آن مسدود نموده است علاوه بر اینکه قیود مندرج در ماده ۱۴۳ برای شناسایی مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی خود در عمل احراز این مسئولیت را دشوار می نماید.

در خصوص اقدامات تهدید کننده بهداشت عمومی که صورت تخلف دارند ماده ۱۳ قانون مواد خوردنی آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی و آیین نامه آن و نیز دستورالعمل این ماده، جریمه نقدی با قابلیت جمع آن در ازای هر تخلف رادر نظر گرفته است.

در خصوص مجازات حبس که به عنوان مجازات اصلی در ماده عام ۶۸۸ قانون تعزیرات پذیرفته شده نیز مقنن محدودیتهای مختلف وضع نموده است پذیرش سیستم متناسب سازی فرضی که در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مورد قبول مقنن واقع شد، وجود مواد مختلف در قانون مجازات اسلامی از جمله ماده ۶۷ قانون مذکور و عدم پیروی از یک نظام افتراقی برای نحوه واکنش در قبال رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی، عملاً قضات را به استفاده از مجازات جزای نقدی به جای حبس سوق داده است بدون این که مقنن بر نتایج مترتب بر اقدامات تهدید کننده بهداشت عمومی توجه داشته باشد.

دشواری در احراز رابطه علیت مخصوصاً در بیماری های چند عاملی از جمله سرطان، پراکندگی و تعدد قربانیان رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی عملاً استفاده از ماده ۶۷۹ قانون مجازات اسلامی ۹۲ را نیز دشوار کرده است.

واکنش های باز پرورانه

واکنش های بازپرورانه تلاش دارند از طریق متقاعد کردن مرتکب از وقوع جرم جلوگیری کنند (۸) چنین اقدامی نمیتواند توسط دولت صورت گیرد؛ وسعت جامعه هدف شامل اشخاصی که می توانند بر بهداشت عمومی اثرگذار باشند و تنوع این رفتارها، دخالت دولت را منتفی میکند و اساساً در خصوص رفتارهایی که مستقیماً بر سلامتی عمومی اثر منفی ندارند نیز نیازی به دخالت دولت نیست به عنوان

در ماده ۶۶ دخالت سازمانهای مردم نهاد را که در زمینه بهداشت عمومی فعالیت دارند با شرایطی مورد پذیرش قرار داد این شرایط به موجب قوانین بعدی از جمله اصلاحات و الحاقاتی که در سال ۱۳۹۴ صورت گرفت و نیز تغییری که توسط قانون برنامه ششم توسعه ایجاد شد به یک دخالت محدود بدل گشت با این حال پذیرش دخالت اینگونه سازمانهای مردم نهاد در زمینه اقدامات تهدید کننده بهداشت عمومی امری مطلوب اما ناکافی است لذا وضع قوانین برای اعطای سمت به چنین نهادهایی جهت مطرح نمودن دعوای حقوقی مطالبه ضرر و زیان، رویکردی اجتناب ناپذیر خواهد بود از سوی دیگر در قانون نظام صنفی، به اصناف و اتحادیه ها اختیاراتی در امر تعقیب و گزارش تخلف به مراجع مربوطه و بعضاً رسیدگی به برخی جلوه های تهدید کننده بهداشت عمومی اعطا گردیده است مواد مختلف این قانون به نهادهای جامعهی اختیاراتی در خصوص بازرسی و نظارت بر واحدهای صنفی و سیاستگذاری در این زمینه اعطا نموده اند (۱۲).

نتیجه گیری

نتایج و یافته های حاصل از این مقاله حاکی از آن است که: گفتمان سیاست جنایی قانونگذار در ارتباط با جرائم تهدید کننده بهداشت عمومی مبتنی بر تفکیک بین جرم و تخلف است اما ضوابط روشنی برای این تفکیک به دست نداده است.

از حیث تخلفات، مقنن با پذیرش سیستم اداری نمودن حقوق کیفری اختیار شناسایی انواع تخلفات را به دست نهاد اجرایی داده است در نقطه مخالف در ماده عام و کلی ۶۸۸ قانون تعزیرات از واژه های قابل انعطاف استفاده نموده تا بتوان اشکال مدرن بزهکاری را با آن تطبیق داد به نحوی که برخی مراجع قضایی تا آنجا پیش رفته اند که فعالیت اقتصادی در زمان شیوع ویروس کووید را نیز قابل انطباق با ماده مذکور دانسته اند در عین حال خود ماده اعمالی را صراحتاً مصداق رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی دانسته است که همه آنها این ویژگی را ندارند.

عینیت بخشیدن زیرکانه و تعیین اعمالی که با اولویت باید جرم انگاری و مجازات شوند روشنی مطلوب است اما نمیتوان ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات را مصداقی از این نوع قانونگذاری دانست پذیرش دخالت نهادهای جامعهی در امر تعقیب جرم و مداخله آنها در برخی از تخلفات بهداشتی سبک امری مطلوب است هرچند محدودیتهایی که بر فعالیت این قبیل سمن ها وارد شده موفقیت کامل در این عرصه را با دشواری روبرو نموده است (۱۳).

پذیرش یک سیاست جنایی مشارکی با تمام ابعاد و اختیارات آن خصوصاً در جرائم دولتی و حکومتی می تواند عامل موثری در کاهش ارتکاب و رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی باشد.

سهم ناچیز قضات در تعیین ضمانت اجرا از دیگر ایرادات وارد بر سیاست جنایی تقنینی است تعیین محدوده یک سال حبس تعزیری برای طیف وسیعی از رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی بدون توجه به نتایج واقعی یا احتمالی رفتار از عیوب اساسی قانونگذاری در این زمینه است عدم پیشبینی ارتکاب بزه از طریق خطای جزایی از دیگر نقاط منفی قانون است حداقل در جایی که نتایج واقعی به

علیه بهداشت عمومی تلقی میشوند (موضوع ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات) و بسیاری دیگر از قوانین مرتبط نقش خواهد داشت: این اداره است که مکلف به اعلام جرم در مورد رفتارهای تهدید کننده بهداشت عمومی است، نمایندگان این اداره هستند که میتوانند در فرایند دادرسی رسمی حضور و نظارت جدی داشته باشند، به رای صادره اعتراض نمایند و در مراحل اجرا رهنمودهای خود را به واحدهای اجرای احکام ارائه کنند با این حال چند خلاء قانونی در این مسیر مشهود است: در موارد تخصصی تر نقش این وزارت در تایید عملکرد نقض می گردد؛ به عنوان مثال در خصوص صدور مجوز برای سد سازی، احداث مراکز نفتی و امثال آن این اداره نقشی نخواهد داشت برخی مطالعات اثبات نموده یکی از عوامل اصلی برای ایجاد ریزگرد هایی که منشأ داخلی دارند خشک شدن تالابهای هورالعظیم و هورالهوریه بوده است این امر جهت استخراج نفت با روش های به صرفه تر صورت گرفته است اما در دراز مدت باعث ایجاد کانونهای ریزگرد شده است در حالی که در زمان این اقدامات مجوزی از وزارت بهداشت اخذ نشده بود در خصوص برخی تاسیسات هسته ای چنین نقضی مشهود است به نظر میرسد که در خصوص فعالیت های اقتصادی کلان لزوم استعلام از ادارات بهداشت برای ارائه نظریه کارشناسی در خصوص احتمال تهدید کنندگی اقدام بر بهداشت عمومی وجود داشته باشد.

در بخش پاسخگویی نیز با دو مرجع دولتی مواجه هستیم در مورد جرایم تهدید کننده بهداشت عمومی ما با نهادهای قضایی همچون دادرها و دادگاه ها مواجهیم این مراجع در محدوده قوانین مرتبط با موضوع ضمن جلب نظر کارشناسی وزارت بهداشت موضوع را برارکان قانونی لازم تطبیق داده، در نهایت در خصوص چگونگی مجازات متهم تصمیم گیری خواهند نمود در قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی نیز مقنن ساز و کار دو مرحله ای را برای طرح موضوع در سازمان تعزیرات حکومتی و یا مرجع قضایی پیش بینی نموده است برابر ماده ۱۱ این قانون در خصوص جرائم موضوع قانون مذکور که برخی از آنها شامل جرائم تهدید کننده بهداشت عمومی نیز می باشند موضوع ابتدائاً در کمیسیون مطرح و کمیسیون مرکب از مقامات بهداشتی است و در صورت تشخیص کمیسیون بر نقض قانون موضوع به مرجع صالح ارسال خواهد شد با این حال و در امری که مربوط به سلامتی عمومی است پیچیدگی قوانین عملی نامطلوب است کما اینکه می توان این سوال را مطرح نمود که آیا با تصویب ماده واحده قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی صلاحیت رسیدگی به این تخلفات نیز به سازمان تعزیرات حکومتی محول شده است و یا اینکه رسیدگی به این تخلفات در صلاحیت مراجع قضایی است (۱۰). شایسته است قوانین مربوط در این حوزه به نحوی اصلاح شود که صراحتاً مراجع صالح برای رسیدگی مشخص باشد.

مراجع جامعهی

دخالت دادن نهادهای جامعهی در فرایند کیفری از جهات مختلفی واجد اهمیت است که مجال بررسی تفصیلی آن در این تحقیق وجود ندارد (۱۱). بر همین اساس نیز قانون آیین دادرسی کیفری ۹۲ که در بستر ضرورت توسعه روز افزون دخالت چنین نهادهایی تصویب شد

10. Rostami Ghazani, Amir, Procedure for Governmental Punishments, Mizan Publications, First Edition, Fall 2017
 11. Jamshidi, Alireza, Participatory Criminal Policy, Mizan Publications, Second Edition, Fall 2015
 12. Ervin, Allen, Sociology and Environment, translated by Sadeh Salehi, Mazandaran University Press, first edition 2009
 13. Hosseini, Seyed Mohammad, Criminal Policy in Islam and in the Islamic Republic of Iran, University of Tehran Press, First Edition, 2004
- Sharifi, Mohsen, Criminal Liability of Legal Entities in Iranian and British Law, Mizan Publications, First Edition, Winter 2015

وسيله اقدامات تهديدكننده بهداشت عمومي ايجاد مي شود پيش بيني ارتكاب جرم غيرعمدي ضروري به نظر مي رسد همچنان كه در برخي قوانين خاص چنين روشي مورد پذيرش مقنن واقع گرديده است (۱۴).

عدم پيش بيني صريح جمع آوري محصولاتي كه در نتيجه اقدامات تهديد كننده بهداشت عمومي توليد و به بازار عرضه شده اند از ديگر مشكلات در اين زمينه است.

و در پايان آن كه پذيرش و دريافت سياست جنائي قضايي و سياست جنائي تقنيني در جرائم تهديدكننده بهداشت عمومي با هم يكسان نيست آنچه كه مد نظر قانونگذار از اطلاق عبارات در ماده ۶۸۸ بوده است هيچگاه در مقام قضاوت مورد پذيرش قضات قرار نگرفته است.

References

1. Mashhadi, Ali, The Right to a Healthy Environment, Mizan Publications, First Edition, Fall 2013
2. Yousefi, Hossein et al., Environment and Human Health, Talab Publications, 2017
3. Gholami, Hossein, The principle of minimum criminal law, Mizan Publications, 2013
4. Lazerge, Christine, An Introduction to Criminal Policy, Translated by Ali Hossein Najafi Aberandabadi, Mizan Publications, Fourth Edition, Fall 2013
5. Hart, Herbert, The Concept of Law, translated by Mohammad Rasekh, Ney Publications, third edition, 2013
6. Nejat, Seyed Amin and Farhad Dabiri, A Study of Criminal Challenges Arising from the Implementation of Article 688 of the Islamic Penal Code, Journal of Legal Studies, Shiraz University, Volume 7, Number 2, Summer 2015
7. Agriculture, Abbas, Crimes against public security and well-being, Jangal Publications, first edition 1390
8. Brooks, Tom, Punishment, Translated by Mohammad Ali Kazem Nazari, Mizan Publications, First Edition Fall 2016
9. Irvanian, Amir, General Theory of Criminal Policy, Shahr-e-Danesh Publications, First Edition, 2013